

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL XI, NO 21, STIP, 2026

ГОД. 11, БР. 21
ШТИП, 2026

VOL. XI, NO 21
STIP, 2026

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 11, Бр. 21
Штип, 2026

Vol. 11, No 21
Stip, 2026

PALMK, VOL 11, NO 21, STIP, 2026

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZİ University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Ева Ѓорѓиевска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Ева Ѓорѓиевска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик. Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Eva Gjorgjievska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjozovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Eva Gjorgjievska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Ала Шешкен, член на Уредувачкиот одбор на „Палимпсест“

FOREWORD

Alla Sheshken, member of the Editorial Board of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Lilis Handayani Napitupulu, Kristiawan Indriyanto

VERBAL THREATS AS POWER PERFORMANCE: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF JOHN DUTTON’S IMPERATIVES IN *YELLOWSTONE SEASON 1*

27 Şirin Tufan

LANGUAGE MAINTENANCE / SHIFT AND SPEAKERS’ ATTITUDES IN TURKEY: THE CASE OF MACEDONIAN IN MUSTAFAPAŞA, CAPPADOCIA

37 Марија Леонтиќ

ИЗВИЦИТЕ ЗА ОБРАЌАЊЕ И ПОВИКУВАЊЕ ВО СОВРЕМЕНИОТ ТУРСКИ ЈАЗИК, НИВНОТО ЗНАЧЕЊЕ И ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Leontik

INTERJECTIONS OF ADDRESS AND CALLING IN CONTEMPORARY TURKISH, THEIR MEANINGS AND EQUIVALENTS IN MACEDONIAN

49 Mirela Papa

TRADUZIONE INTERSEMIOTICA: LE COPERTINE DEI LIBRI DI BUZZATI IN ALBANIA

Mirela Papa

INTERSEMIOTIC TRANSLATION: BUZZATI’S BOOK COVERS IN ALBANIA

61 Gazi Özdemir

XVII. YÜZYIL OSMANLI SİYASET DİLİNDE DEVLET, HUKUK VE OTORİTE: KOÇI BEY RİSALESİ’NDE KRİZİN VE İHYANIN METAFORİK TASAVVURU

Gazi Özdemir

STATE, LAW, AND AUTHORITY IN 17TH-CENTURY OTTOMAN POLITICAL LANGUAGE: THE METAPHORICAL REPRESENTATION OF CRISIS AND RESTORATION IN KOÇI BEY’S TREATISE

71 Катерина Видова

ЗА НЕКОИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЛЕКСИКАТА ВО СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА ПОЕЗИЈА

Katerina Vidova

ABOUT SOME CHARACTERISTICS OF THE LEXIS OF THE MACEDONIAN CONTEMPORARY POETRY

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 83** **Бојана Костова, Ранко Младеноски**
ФОЛКЛОРНИОТ ХИПОТЕКСТ ВО РОМАНОТ „СИНОТ НА КРАЛОТ“ ОД
СЛАВЧО КОВИЛОСКИ
Bojana Kostova, Ranko Mladenovski
THE FOLKLORIC HYPOTEXT IN THE NOVEL *THE KING'S SON* BY
SLAVCHO KOVILOSKI
- 93** **Vagif Sultanlı**
XX. YÜZYIL GÖÇMEN NESRİNDE ZAMAN VE MEKÂNIN
DEKONSTRÜKSİYONU (AZERBAIJAN VE MAKEDON EDEBİYATI
BAĞLAMINDA)
Vagif Sultanly
DECONSTRUCTION OF TIME AND SPACE IN THE PROSE OF EMIGRATION
OF THE 20TH CENTURY (IN THE CONTEXT OF AZERBAIJANI AND
MACEDONIAN LITERATURE)
- 105** **Mümin Ali**
DİJİTALLEŞEN EDEBİYAT VE DİJİTAL EDEBİYAT
Mumin Ali
DIGITALIZING LITERATURE AND DIGITAL LITERATURE
- 117** **Natalija Pop Zarieva, Krste Iliev**
REIMAGINING HOME: LITERARY ENCOUNTERS WITH DEEP
ECOLOGICAL THOUGHT
- 129** **Zekiye Tunç**
ESKİ TÜRK DESTANLARINDA FETİH POLİTİKASI
Zekiye Tunç
THE POLICY OF CONQUEST IN ANCIENT TURKİC EPİCS

КУЛТУРА / CULTURE

- 143** **Сања Ристески, Сашка Голомеова Лонгурова, Силвана Жежова, Соња
Јордева, Ванѓа Димитријева Кузманоска**
КНИЖЕВНИТЕ ДЕЛА НА ЛЕО ТОЛСТОЈ И ОСКАР ВАЈЛД КАКО МОДНА
ИНСПИРАЦИЈА
**Sanja Risteski, Saska Golomeova Longurova, Silvana Zhezhova, Sonja
Jordeva, Vanga Dimitrieva Kuzmanoska**
THE LITERARY WORKS OF LEO TOLSTOY AND OSCAR WILDE AS
FASHION INSPIRATION
- 153** **Ruska Ivanovska-Naskova, Marija Pandeva, Ema Lakinska, Davor
Jankuloski**
A SERIES OF ARTICLES ON KONESKI IN THE FOREIGN PRESS

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 165 Simona Serafimovska, Nina Daskalovska**
STUDENTS' ATTITUDES TOWARD THE INTEGRATION OF THE DUOLINGO APPLICATION IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING
- 177 Vesna Prodanovska-Poposka**
BETWEEN THEORY AND PRACTICE: A POST-LECTURE ANALYSIS OF COMMON-LAW DEFENCES
- 187 Branka Grivčevska**
MOTIVAZIONI, PERCEZIONI E RISULTATI DEI PARTECIPANTI ALLA SPERIMENTAZIONE DEL MOOC *ITALIANO ACCADEMICO PER STUDENTI SLAVOFONI*
Branka Grivčevska
MOTIVATIONS, PERCEPTIONS AND RESULTS OF THE PARTICIPANTS IN THE EXPERIMENTATION OF THE MOOC *ACADEMIC ITALIAN FOR SLAVIC-SPEAKING STUDENTS*
- 197 Özlem Kurt**
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ İÇİN HAZIRLANMIŞ YEDİ İKLİM TÜRKÇE DERS KİTABININ ETKİLEŞİM ODAKLI İNCELENMESİ
Ozlem Kurt
AN INTERACTION-FOCUSED ANALYSIS OF THE YEDI IKLİM TÜRKÇE TEXTBOOK FOR TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS
- 209 Весна Кожинкова**
РАЗВИВАЊЕ НА КОГНИТИВНИТЕ СПОСОБНОСТИ КАЈ УЧЕНИЦИТЕ ВО НАСТАВАТА ПО ЛИТЕРАТУРА
Vesna Kozhinkova
DEVELOPING COGNITIVE SKILLS IN STUDENTS IN LITERATURE TEACHING
- 223 Tilen Smajla**
DIE MEINUNGEN SLOWENISCHER UNIVERISTÄTSSTUDIERENDER ZUM EINSATZ VON KÜNSTLICHER INTELLIGENZ IN EINEM SPRACHKURS FÜR FACHFREMDSPRACHE
Tilen Smajla
THE VIEWS OF SLOVENIAN UNIVERSITY STUDENTS ON THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LSP TEACHING
- 233 Nensi Gjetani, Ema Kristo**
INDIVIDUELLE LERNWEGE IM DEUTSCHUNTERRICHT: DIFFERENZIERUNG UND PERSONALISIERUNG
Nensi Gjetani, Ema Kristo
INDIVIDUAL LEARNING PATHWAYS IN GERMAN LANGUAGE TEACHING: DIFFERENTIATION AND PERSONALIZATION

- 245 Erta Spaho-Herri, Migena Sejdini**
 DIE ROLLE DER ÜBERSETZUNG IM DaF-UNTERRICHT: DIE SITUATION
 IN ALBANIEN
Erta Spaho-Herri, Migena Sejdini
 THE ROLE OF TRANSLATION IN TEACHING THE GERMAN LANGUAGE
 (SITUATION IN ALBANIA)
- 257 Jonida Bushi, Alma Kosova**
 GESUNDHEIT ALS SCHLÜSSELTHEMA IM FREMDSPRACHEN-
 UNTERRICHT: EINE ANALYSE AUSGEWÄHLTER LEHRWERKE
Jonida Bushi, Alma Kosova
 HEALTH AS A KEY TOPIC IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING: AN
 ANALYSIS OF SELECTED TEXTBOOKS

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 271 Даниела Андоновска-Трајковска**
 ВАЛЕНЦИЈА НА ЛИРСКОТО ЈАС: АКТАНТНА АНАЛИЗА НА „ЧОВЕЧКИ
 ТИШИНИ“ ОД БОРЧЕ ПАНОВ
Daniela Andonovska-Trajkovska
 THE VALENCY OF THE LYRICAL SUBJECT: ACTANTIAL ANALYSIS OF
HUMAN SILENCES BY BORCHE PANOV
- 283 Lucia Ráčková**
 L'AMALGAME LEXICAL – FRÉQUENT DANS L'USAGE, RARE DANS LE
 DICTIONNAIRE DE RÉFÉRENCE
Lucia Ráčková
 LEXICAL BLENDS: FREQUENT IN USE, RARE IN REFERENCE

ДОДАТОК / APPENDIX

- 295 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
 ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
 CALL FOR PAPERS
 FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ФОЛКЛОРНИОТ ХИПОТЕКСТ ВО РОМАНОТ „СИНОТ НА КРАЛОТ“ ОД СЛАВЧО КОВИЛОСКИ

Бојана Костова

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, С. Македонија
bojana.22221@student.ugd.edu.mk

Ранко Младеноски

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, С. Македонија
ranko.mladenoski@ugd.edu.mk

Апстракт: Во овој труд е извршена анализа на романот „Синот на кралот“ од Славчо Ковилоски. Овој роман, во кој централен лик е Марко Крале, неговиот личен живот и неговото владеење, претставува едно ново гледиште за него, како важна историска и опеана македонска личност. Опишани се многу негови животни настани и лични односи. Во народното творештво народот го создал како лик со прекрасни особини – опеан е како бестрашен, со хиперболизирана сила, но го претставувале и како суров, нечовечен и груб. Потпрен на податоците кои произлегуваат од фолклорот, Славчо Ковилоски во романот извршил реконструкција на ликот на Марко Крале и му ги дава истите атрибути. Во романот, Марко Крале е храбар јунак, владетел, бранител на народот, но и човек со негативни особини, со лоша страна. Покрај ликовите и нивните карактеристики, во овој роман се вметнати и благослови, поговорки и пословици, народни верувања и народна песна. Овој роман претставува постмодернистичко книжевно дело во кое како еден од белезите се појавува палимпсестот. Тоа ни дозволува да го анализираме хипотекстот, што ни е основната цел на истражување во овој труд, и вниманието ќе го задржиме поконкретно на фолклорниот хипотекст во романот.

Клучни зборови: *постмодернизам, палимпсест, хипотекст, фолклор, Крале Марко.*

1. Вовед

Постмодернизмот претставува книжевна епоха која се појавува како негација на модернизмот во втората половина на 20 век. Во македонската книжевност оваа стилска формација почнува да навлегува некаде во 80-тите години на 20 век. Негови претставници, на пример, се писателите Венко Андоновски, Драги Михајловски, Горан Стефановски, Блаже Миневски, Славчо Ковилоски и други.

Според постмодернистите, ниту едно дело не е оригинално туку е „провлекување“ на некое веќе претходно создадено дело. Еден од основните термини на постмодернизмот е *интертекстуалност*, што претставува

поврзување на два или на повеќе текста. Ова доведува до негирање на оригиналноста на текстот, еднозначноста, авторството, објективноста. На овој термин, интертекстуалност, се надоврзуваат и други термини, т. е. карактеристики: *циџајносџи*, *џарафраза*, *џалимџесџи*, *хиџоџекџи*, *хиџерџекџи*, *колаж*, *римџџ* и други. Сите овие термини укажуваат на поврзување на два или на повеќе текста, или на вметнување на еден текст во друг, цитирање и слично.

Палимџесџи е еден од термините што се однесува на постмодернизмот. Палимпсест претставува стар пергаментен ракопис на кој е избришан еден текст и врз него е напишан нов текст. Од овде потекнуваат и термините *хиџоџекџи* (стар текст) и *хиџерџекџи* (нов текст). „Постмодернистите тврдат дека сета книжевност е со палимпсестен карактер (трагите од друг текст се хипотекст, а новиот книжевен текст е хипертекст), а тоа го приложуваат и како аргумент за потврдување на својата теза дека не постои оригинално книжевно дело, односно дека не постои веќе ништо ново во книжевноста и воопшто во уметноста.“ (Младеноски, 2018, стр. 60).

Меѓу постмодернистичките писатели што творат на нашата територија се вбројува и Славчо Ковилоски. Еден од неговите романи го носи насловот „Синот на кралот“ и како основа врз која се гради овој роман е ликот на Марко Крале. Марко Крале е позната историска личност чиешто име симболизира бестрашност и јунаштво. Мотивиран од неговата големина, народот низ вековите создавал многу песни, легенди и преданија кои се поврзани со неговиот лик и дело, со неговото владеење и неговиот однос кон семејството, населението и кон противниците. Дел од сознанијата што се поврзани со Марко Крале се добиени од фолклорните творби и тие се искористени при создавањето на овој роман и при реконструирањето на главниот лик. Во романот се среќаваат и други фолклорни ликови, како што се таткото Волкашин, браќата Андрејаш и Димитар, мајката Елена, сопругата Елена, неговиот коњ. При самиот крај на романот се споменува и мома Ангелина за која Крале Марко известува дека ѝ подарил дете, а во фолклорот има неколку песни посветени на нивната љубов. На крајот од романот, Крале Марко раскажува и за неговите средби со самовилите, за што има и песни, како што се „Крале Марко и Ѓурѓа самовила“ (Верковиќ, 1985а, стр. 124), „Крали Марко и Цвета самовила“ (Верковиќ, 1985б, стр. 312), „Марко и Јуда самовила“ (Јачев, 1968, стр. 29). Во самиот роман авторот вметнал и народна песна, што ја дополнува неговата содржина, како и народни верувања, благослови, поговорки и пословици. Сите овие елементи ни дозволуваат овој роман да го анализираме од аспект на хипотекстот во него. Имајќи предвид дека фолклорните елементи се хипотекст, самиот роман ќе биде хипертекст, а со ова се потврдува и дека романот е постмодернистички.

2. „Синот на кралот“

Романот „Синот на кралот“ претставува збир од историски и фолклорни податоци преку кои ни е пренесен еден подолг историски период. Имено, дејството се случува во 14 век, периодот на владеење на последниот

македонски крал, пред да започне петвековното турско ропство. Романот е создаден, односно поделен на три дела, сите именувани како „Круг“. Во романот се вметнати повеќе наратори преку кои ни се претставени повеќе гледишта. Како наратори се среќаваат: Марко Крале, Волкашин, Елена – мајката на Марко, Елена – неговата сопруга, браќата Андрејаш, Иваниш и Митруш (Димитри), монасите Гаврил и Петар, Лала Хашин-Паша и други. Секој од овие наратори раскажува одреден настан и, иако настаните не се хронолошки подредени, на крајот се добива целокупна слика за начинот на владеење на Волкашин, наследувањето на кралството на Марко, војувањето со Турците, напуштањето на Марко од страна на неговите браќа, замонашувањето на неговата мајка, брачните односи, односите кон поданиците и спогодувањето со Турците.

Романот започнува и завршува со раскажувањето на Волкашин во кое ни е претставено неговото владеење, неговата посебна љубов кон христијанскиот народ и кон земјата што ја поседува, но и кон неговиот првороден син, неговата гордост.

Централен лик во романот е Марко Крале. Во романот се раскажува за неговиот животен пат: неговото детство, младост, назначување за крал, па сè до неговото покорување пред Турците. Тој е син на Волкашин и Елена. Првородено дете кое во иднина ја носи целата одговорност за семејството, семејниот имот и за населението. Тој е оној кој владее со останатите, дури и со сопствените браќа и сестри. Преку раскажувањето на неговиот татко, но и преку раскажувањето на неговата мајка, која негува посебна љубов кон Марко, дознаваме каков е тој како личност и како се однесува како син. Како брат го гледаме од раскажувањето на неговите браќа. За тоа каков е како сопруг и љубовник дознаваме од раскажувањето на Елена, но и од неговиот однос кон Теодора. Како владетел е опишан во повеќе наративни секвенци, односно овие карактеристики се „расфрлани“ низ целиот роман. Најдобар опис има во делот „III Круг“ каде нараторот е токму Крале Марко. Ја откриваме неговата загриженост за својот народ и за својата земја, неговата чувствителност, емпатија. Но, на виделина излегува и неговото друго лице, свертот кој го крие во себе.

3. Фолклорниот хипотекст во романот

Пред да започнеме со анализа на фолклорниот хипотекст во романот „Синот на кралот“ треба да споменеме дека во романот има појава на ликови-референти, односно ликови кои „имаат историска референцијална функција, односно упатуваат на стварноста од минатото“. (Младеноски, 2015, стр. 75). Ликови-референти се: Марко Крале, Волкашин, Углеша, Елена – мајката на Марко, Елена – сопругата, Радослав Хлепен, браќата Иваниш, Димитри, Андрејаш, и неговата сестра Оливера. За Оливера, Кирил Пенушлиски пишува дека нема историски податоци дека Марко Крале имал сестри, освен во фолклорот (Пенушлиски, 1988, стр. 63), додека, пак, Блаже Ристовски во неговиот труд споменува дека од поновите историски податоци има сестра со тоа име (Ристовски, 1997, стр. 16). Но, од историските податоци ние го

имаме само тоа, само податоци за нивно постоење и некои кратки записи во кои има надворешен опис на Марко Крале, кои се вметнати и во романот. (Ковилоски, 2014, стр. 54). Од друга страна, имаме народно опевање на некои од овие ликови при што им се дадени и карактеристики. Токму тие претстави за ликовите, како што се карактерните особини, однесувањето, односите, кои се земени од народните песни и се употребени во романот, ги анализираме како фолклорен хипотекст во романот.

Како главен лик во романот, но и како најопејуван лик во фолклорот е Марко Крале. При вршењето на анализа на неговиот лик ќе го ставиме во опозиција со другите ликови од романот, а потоа ќе направиме компарација помеѓу Марко Крале од романот и Марко Крале од народното творештво. Ќе извршиме анализа на семантичкото интегрирање на ликот на Марко Крале, односно ќе го анализираме како книжевен знак што го проучува семиологијата.

3.1. Марко Крале во романот

Тој бил првородениот, наследникот на Волкашин. Не се плашел да го наследи татка си веднаш по неговата смрт. Тој бил храбар војник. Неговата храброст се гледала уште во неговото рано детство кога при еден обид да го фрли својот меч во вис и повторно да го фати кога ќе падне надолу, тој го фатил, но од страната на острицата и не изустил ни збор. Ја усовршил техниката за користење на мечот, војувал заедно со својот татко, бестрашно го јавал својот коњ, а истовремено градел манастири и го чувал христијанството. Инстинктивноста и бестрашноста, како карактеристики на Крале Марко, се претставени во настанот кога му паѓа змија врз главата. Со брз потег посегнува по својот нож и ја убива змијата, а потоа продолжува како ништо да не се случило. Од раскажувањата на неговата мајка дознаваме дека бил брз, нетрпелив и бесен. *Понекогаш блаџ како мед, понекогаш ѓорчлив како ѓелин.* (Ковилоски, 2014, стр. 89).

Во братските односи се чувствува хиерархиската подреденост. Неговите браќа го почитувале и го сакале како брат, но како крал кој мирувал и не влегол во директна војна со Турците, тие го напуштиле и го оставиле сам. *Брајџе мој. Штџо сџана со свейџов? Те сакам, брајџе. И џе мразам, кралу! Ти си моја крв, мое месо, најсџариџи син на мојџи џајџко. Ти си џрвородениџи, војсководеџџи, џредводниџџи. Па води нџ, кралу! Во џобеда. Или во смрџи. Веќе не е важно. Јас, смрџиџа ја џрезирам, а знам да џо славам живоџџџи. Не се џлашам да умрам, но сакам да живеам. Те сакам, брајџе... Кралу... Те мразам.* (Ковилоски, 2014, стр. 40).

Како сопруг е претставен во најлошо светло. Тој бил во брак со Елена, ќерка на Радослав Хлапен. Не ја сакал како сопруга ниту ја почитувал како жена. Кон неа се однесувал агресивно, гневно, без почит. Постојано ја изневерувал и при една нивна караница бесрамно џ признал дека тоа го правел често, и тоа не со една, туку со повеќе жени. На нејзината желба да биде мајка и да има свое чедо, негов наследник, Марко не џ возвратил и не џ ја остварил желбата, по што ја напуштил и зел нова жена – Теодора. При

еден разговор со Теодора, таа, исто така, му соопштила дека сака да има свое потомство со него, но Марко веќе имал договорено размена на жени, по што ја дал Теодора на Хлапен, а за себе си ја вратил Елена. Во еден наврат тој употребил и физичка сила кон неговата жена, што ја прикажува неговата бесчувствителна страна. Во романот е претставена и наклонетоста на Марко кон виното: *Едносџавно, речиси обична вечера, без многу зборување. Марко ја испи чашата со вино и ја измазни брадата. Марко ја испи втората чаша со вино и повторно ја измазни брадата. И третата чаша ја испи. Брзо ишеше како одамна да не сџавил нишу една кайка ишечност во жрлото.* (Ковилоски, 2014, стр. 59).

Како крал, Крале Марко избилувал со неверојатна сила. Тој влегувал сам во борба и бил спремен да загина за својот народ. За неговата сила слушнале и Турците кои решиле да го освојат неговиот простор. И покрај настојувањата на неговите браќа, Марко бил свесен дека Турците биле многубројни, а неговата војска била намалена од битката кај Марица, па на крајот ја наведнал главата пред Османлиите, се согласил да му слугува на султанот и го одржал народот жив. Тој го погизил своето достоинство за доброто на народот: *А ако иреба да му служам некому, ишоа ќе го направам само за доброшо на мојот народ. А ако иреба да се умре за народот: го молам Бога да им помогне на христијаниите, а јас ирв да загинам во ишаа борба.* (Ковилоски, 2014, стр. 131).

Од ова може да се види дека во романот ликот на Марко Крале е претставен како двојна личност, добар и зол, чиешто постапки одат од крајност во крајност. Ова е опишано и во еден негов монолог: *Свер сум; анџел сум. Две лица крие душава моја. Свероит во мене рита, вика, во крвта ми влегува и ме ирави нечовек. Да мачам жени и деца, да удирам ио ереитиитие. Свероит во мене не ми дава мир, сал'ме буца однаитре да јавам ио бесиакеито, да го умирам од жед Шареџоит, ишајки кон никаде. И ишоа, анџел. Ќе го найојам коњчето мое, зобец ќе му дадам. На скиитникоит злаина иара ќе му дадам, а на девојчето иишо безџрижно скока во двороит ќе му дадам бакнеж. Сџарата мајка ќе ја иреџрнам како да ми е иоследен ден на свейоит, браќата ќе ги иоитайкам ио рамењето.* (Ковилоски, 2014, стр. 130).

3.2. Марко Крале во фолклорот и во романот

Во фолклорот се среќаваат песни со фантастично-историски и јуначко-историски теми во кои се опева ликот на Крале Марко. Во тие песни овој лик е противречен. Од една страна е претставен како бестрашен лик, јунак кој се борел против ропството, против тиранијата. Тој бил јунак кој застанувал на страната на слабите и изнемоштените и се борел за слободата на својот народ. Го штител христијанството и активно учествувал во изградба на цркви и на манастири. При создавањето на песните, народот успеал да го хиперболизира ликот на Крале Марко до степен што никој не му бил рамен во неговите способности и вештини. Од друга страна, Марко Крале е претставен и како суров, груб човек кој ја пали својата жена, убива девојки, лик кој бил љубител на вино, човек што се фалел со својата сила и се дрзнал

да му се спротивстави и на самиот Господ. Овие негови карактеристики може да ги анализираме преку низа песни земени од фолклорот.

Неговата храброст и религиозност се претставени во голем број песни. Некои од нив се песните: „Марко Крале и Црна Арапина“ (Јачев, 1968, стр. 39-42) во која е опеано како Марко го убива Црна Арапина и оди на литургија да се причести; „Крале Марко и дете Дукадинче“ (Верковиќ, 1985а, стр. 145-148); „Крале Марко ослободува робје од Арапи“ (Верковиќ, 1985а, стр. 148-154).

Во народното творештво е опеана и неговата склоност кон виното: *...гур' не крстии Марко не сџанува/ да испие девеи бочви вино,/ девеи вино, чеиши ракија.* (Јачев, 1968, стр. 46).

Во романот се среќава монолог на Марко Крале чијашто содржина алудира на одредени народни песни, преку кои може да ги разгледаме карактерните особини, а воедно да направиме и паралела помеѓу ликот од романот и ликот од фолклорот. Од романот го имаме следниов извадок: *Шџо да ви кажам друго... Кога на Рамазан џи џерав Турциите да џијаи вино? Кога на морскаи ламја во Солунско џоле џ ја џресеков џлавати? Кога ја ослободив Шаина робина шџо ја џрабнале Турци јаничари? Имам многу шџо да ви кажам, ама вие немаиџе џолку време за да ме ислушаиџе... Го џознавав Иво, добар јунак. Јадев со Јанкула војвода. На лична Ангелина џ џодарив деџенце. Со Ѓурџа самовила џиевме в меана. Живеев како шџо ме дал Госџоор, се крстиев во една вера. На оџати му ја џурнав џамијаиџа во Прилеј. Скришена џамија ја викааи денес. Шџо сакаиџе џовеке од мене... Да раскажувам за џоа како едно време ја заџубив силаиџа.* (Ковилоски, 2014, стр. 126). Во овој исказ се прикажани дејства што се опеани и раскажани во некои народни песни. На пример, во песната „Марко купува сабја“ (Јачев, 1968, стр. 21) е претставено како Крале Марко заедно со самовилата Ѓурѓа одат во Стамбол да купат остра сабја што се дипли дванаесет пати, а потоа *...за ручек назад се враиџиле,/ враиџиле се во џрада Прилеја./ Уиџе џолку крџма ми испиџиле,/ џријаџили, верни џобраиџими.* Како фолклорен елемент овде ја имаме и самовилата, како антропоморфен лик, која му помага на Марко, што е честа појава во народните песни. Во песната „Марко и морска ламја“ (Јачев, 1968, стр. 47-48) е опеано како Марко ја убил морската ламја во Солунско Поле. Во песната „Марко и цар Мурат“ (Јачев, 1968, стр. 57-58) ни е прикажано како Марко ги натерал Турците да пијат вино за време на празникот Рамазан, како што е споменато и во исказот од романот. Овде, исто така, ни е претставена неговата сила кога го убива Црна Арапина кој тргнал да го убие Марко по наредба на Мурат-бег, а тој бестрашно му ја однел главата од Црна Арапина на Мурат-бег. Во песната „Марко и Беле од Костур“ (Јачев, 1968, стр. 59-65) е споменета Ангелина и нивното машко дете. Во оваа песна, исто така, е прикажана лошата страна на Марко Крале, неговата нечовечност и бесчувствителност. Тој по раѓањето на детето ја напушил Ангелина и не сакал да се врати дома, дури и кога таа го молела. Бидејќи тој немал намера да се врати, Ангелина заедно со детето си заминала и се премажила. Кога го разбрал тоа Марко Крале отишол да ја земе назад,

но таа се противела, по што тој ми зело една роџозина,/ ја намачка смола и катџрана,/ ја завијка млада Ангелина/ ја зајали и ми ја изгоре. (Јачев, 1968, стр. 65). Но, во песната „Димни Марко и Турчин војвода“ (Миладинов, Д., & Миладинов, К. 2009, стр. 192) ни е претставена меѓусебната љубов помеѓу Марко и Ангелина и нивната заедничка одбрана од турскиот војвода кој го нападнал Марко. Во песната „Шаина робина и Марко“ (Миладинов, Д., & Миладинов, К. 2009, стр. 253-257) сведочиме за ослободувањето на Шаина од Турците. Губењето на неговата сила е опеано во песната „Марко ја губи силата“. (Јачев, 1968, стр. 67-73). Во оваа песна е покажана и неговата дрскост со тоа што го повикува Господ на пресметка.

Во романот и во фолклорот се истакнува и итрината и мудроста на Марко Крале. Во романот, кога тој се согласил да му слугува на турскиот владетел, се покорил себеси, но со тоа го спасил целиот народ. Дури и Тимурташ, кој прво му се заблагодарил на Алах за тоа што ниту еден војник на Мухамед не загинал, потоа се замислил за она што се случило: *...можно ли е да ме џорази џој мене шџом усџеа да си ја зачува својата и џлаваџа на своите џоданици на рамењата? Ах, мудросџа е скаџа овие денови коџа човечкиот џивот е еџин.* (Ковилоски, 2014, стр. 106). Една од песните во кои е претставена итрината на Крале Марко е песната „С месечина Марко згавараше“ (Пенушлиски, 1983, стр. 393-394) во која со итрина го победува појакот од него – дете Дукадинче.

Она што може да го видиме од оваа анализа е дека карактерните особини на ликот на Крале Марко во голема мера потекнуваат од фолклорот. Интересен е фактот што народот го опејувал Марко Крале и како добра и како лоша личност, а во исто време го славел неговото дело. При реконструкцијата на ликот, Славчо Ковилоски ги поставува во иста опозитна позиција Марко и преостанатите ликови при што се истакнуваат истите карактеристики. Ова ни покажува дека овој лик, таков каков што е опишан, има улога на хипотекст во романот.

3.3. Други фолклорни структури во романот

Покрај ликот на Марко Крале, во фолклорот го имаме и Волкашин, таткото на Марко кој го среќаваме во повеќе народни песни, меѓу кои: „Марко, трите наречници и Волкашин“; „Волкашин и Марко“ (Пенушлиски, 1983, стр. 117-126). Песните „Се сакале Марко и Елена“ (Пенушлиски, 1983, стр. 180-182) и „Димни Марко и Елена невеста“ (Пенушлиски, 1983, стр. 230-231) сведочат за присуството на Елена, сопруга на Крале Марко, во фолклорот, којашто му е сопруга и во романот. Друг лик од фолклорот кој го среќаваме и во романот е ликот на Андрејаш: „Крал Марко и брат му Андријаше“ (Верковиќ, 1985а, стр. 112-124).

Како неантропоморфен лик што потекнува од фолклорот и се споменува и во романот е коњот на Марко Крале – Шарец, односно Шарко. Неговото име се споменува во повеќе песни меѓу кои: „Дете Татуличе и вујко му Марко“ (Јачев, 1968, стр. 35-38); „Марко Крале и Црна Арапина“ (Јачев, 1968, стр. 39-42).

Други фолклорни елементи кои го претставуваат фолклорниот хипотекст во романот се: народните верувања, благословите, народната песна, поговорките и пословиците.

Во романот е опишан настан во кој врз главата на Марко Крале паѓа змија од дрвото под коешто тој седи. Тој инстинктивно посегнува по својот нож, ѝ ја сече главата и успешно ја убива. Во фолклорот змијата се толкува различно. Како што напишал Иван Котев: „Во верувањата на нашиот народ змијата е злотвор и добротвор, а симболизира живот и смрт, светлина и мрак, добро и зло, мудрост и слепа страст, исцелување и отров, чувар и рушител.“ (Котев, 1999, стр. 92). Ѓаконот Петар кој е сведок на настанот и е преплашен, ќе искоментира дека тоа е знак: *Мора да е знак и да е ѓаволско дело. Змијата е ѓој, наѓемаѓо. Тој знае да ѓо менува обликоѓ и да се ѓресѓорува во живоѓинки.* (Ковилоски, 2014, стр. 22). Во исказот на ѓаконот е прикажано народното верување во предзнаци, а овде змијата според него е предзнак на нешто лошо, на зло.

Благословите како дел од народното творештво се среќаваат и во самиот роман, а тоа може да го видиме во исказите: *За мноѓу ѓодини да ѓѓи е денев.* (Ковилоски, 2014, стр. 19); *Нека им се свеѓаѓѓ имињаѓа! За мноѓу ѓодини да се!* (Ковилоски, 2014, стр. 45); *Боѓ да ѓо блаѓослови Марко, синоѓ на кралоѓ.* (Ковилоски, 2014, стр. 94).

Како фолклорен елемент ги имаме и поговорките и пословиците: *Треба да се чува образѓ од лошоѓо име, зоѓѓѓо ако ѓо извалкаш со кал, ќе ѓо измиеш, ама ако за неѓо се чуе лош збор, ѓој ќе се ѓрошири надалеку и никој не ќе може да ѓо исчистиѓ.* (Ковилоски, 2014, стр. 25); *Брза кучка, слеѓи кучиња раѓа.* (Ковилоски, 2014, стр. 49); *...Боѓ секому сѓоред заслужиѓе ќе ѓо наѓради.* (Ковилоски, 2014, стр. 71); *Твојаѓа рака саѓја не ја сече...* (Ковилоски, 2014, стр. 84).

Од народните песни вметната е песната „Марко Крале и три синѓири робје“ која кај Пенушлиски е запишана под наслов „Постил Марко пости великоѓ“ (1983, стр. 452-453).

Сето ова вметнување на народни елементи и творби ни дозволува да кажеме дека романот „Синот на кралот“ е со палимпсестен карактер и дека избилува со фолклорен хипотекст.

4. Заклучок

При извршената анализа на романот „Синот на кралот“ од Славчо Ковилоски утврдивме дека тој содржи фолкорен хипотекст што се провлекува низ целата содржина. Анализирајќи голем број на народни творби, песни, поговорки, благослови и народни верувања. Сите тие творби ни претставуваат хипотекстуални извори преку кои го воочивме хипотекстот во романот, односно фолклорната основа врз која е создаден.

На самиот почеток извршивме анализа на интегрирањето на семантичкото поле на главниот лик во романот, Марко Крале, а го поставивме и во опозиција со ликот Марко Крале од фолклорот. На овој начин увидовме дека неговите карактерни особини, неговите семејни врски и неговото

однесување кон роднините и кон поданиците потекнува од народното творештво. Авторот го интегрирал ликот како биполарна личност која на моменти има добра страна, покажува емоции, а на моменти е агресивен, бесен, суров, ладнокрвен. Како и во фолклорот, и во романот тој е побожен лик кој го штити христијанството и се залага за градење на манастири. При анализирање на народните песни и на романот, увидовме дека, покрај ликот на Крале Марко, се среќаваат и ликовите на неговиот татко, неговите браќа, неговите сопруги Елена и Теодора и неговиот верен коњ. Иако за овие ликови спомнавме дека се ликови-референти, овде посветивме внимание на нивната улога во народното творештво, нивниот опис и начинот на кој народот ги претставил во тие творби, и како авторот ги пресликува во својот роман.

Покрај ликовите, авторот си игра со содржината на романот (во постмодернистички манир) и во него вметнува народна песна, „Марко Крале и три синцири робје“, која претставува друг хипотекстуален елемент. Со оваа песна авторот го засилува дејството во романот и ја прикажува јунаштината на главниот лик.

Други хипотекстуални извори што ги воочивме се народните верувања преку кои ја гледаме побожноста на ликовите и нивните верувања во нешто свето, во виша сила. Како чести изрази ги воочивме и благословите, поговорките и пословиците. Тие претставуваат уште еден хипотекстуален извор, односно елемент. При вметнување на сите овие елементи, авторот се служи со она што доаѓа и е создадено од страна на народот, а со тоа умешно го доближува својот роман повторно до народот. Фолклорните елементи што ги откривме ја оправдуваат и ја потврдуваат нашата теза што ја имавме на самиот почеток и покажавме дека во романот има фолклорен хипотекст.

Иако Славчо Ковилоски создава ново дело, кое може да го наречеме хипертекст, според она што го анализиравме фолклорниот хипотекст е доста изразен поради што може да гледаме на романот и како на една прозна творба која претставува збир од повеќе народни творби или народни елементи. Овој вид на анализа на романот го потврдува и ставот на постмодернистите дека не постои веќе ново книжевно дело, туку дека секое дело претставува хипертекст во кој се среќаваат траги од некој стар текст, односно хипотекст.

Користена литература

- Верковиќ, С. И. (1985a). *Јуначки и трајезарски песни. Македонски народни умотворби, кн. 3*. Скопје: Македонска книга.
- Верковиќ, С. И. (1985b). *Трајезарски песни. Македонски народни умотворби, кн. 2*. Скопје: Македонска книга.
- Јачев, Р. Ѓ. (ур.). (1968). *Песни за Марко Крале*. Скопје: Мисла.
- Ковилоски, С. (2014). *Синој на кралој*. Скопје: Феникс.
- Котев, И. (1999). Змијата (ламја, ала) во македонската народна песна. *Македонски фолклор, год. XXVII, бр. 53*. Скопје: Институт за фолклор.
- Миладинов, Д., & Миладинов, К. (2009). *Зборник на народни песни*. Скопје: Култура.
- Младеноски, Р. (2015). Наративните структури во романите на Славчо Ковилоски. *Современост, год. 2015, бр. 1*. Скопје: Современост.

- Младеноски, Р. (2018). *Теорија на книжевностиа*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“.
- Пенушлиски, К. (1983). *Марко Крале – леџенда и сѝварностѝ*. Скопје: Мисла.
- Пенушлиски, К. (1988). *Марко Крале – леџенда и сѝварностѝ. Одбрани фолклорисѝички ѝрудови 3*. Скопје: Македонска книга.
- Ристовски, Б. (1997). Кон проучувањето на Кралот Марко во историјата и во традицијата. *Кралоѝ Марко во исѝоријаѝа и во ѝтрадицијаѝа: ѝрилози од научниот собир, одржан ѝо ѝовод 600-џодинишинаѝа од смрѝѝа на Кралоѝ Марко, Прилеп 23-25 јуни 1995 џодина*. Прилеп: Институт за старословенска култура.

Bojana Kostova

Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia

Ranko Mladenoski

Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia

The Folkloric Hypotext in the Novel *The King's Son* by Slavcho Koviloski

Abstract: This paper analyzes the novel *The King's Son* by Slavcho Koviloski. It focuses on the character of King Marko, his personal life, and his rule, which offers a different perspective on King Marko as an important historical and legendary figure in Macedonian tradition. It presents various events from his life, together with his personal relationships. In folk tradition, the people created him as a character with remarkable qualities — celebrated as fearless and endowed with hyperbolized strength, but also portrayed as cruel, inhumane, and harsh. Relying on folkloric material, Slavcho Koviloski reconstructs this well-known character in this novel, and attributes to him the same qualities. In the novel, King Marko is portrayed as a brave hero, a ruler, and a protector of the people, but also as a man with negative traits and a darker side. Besides the characters and their traits, the novel also incorporates blessings, proverbs and sayings, folk beliefs, and folk songs. This novel is a postmodern literary work in which the palimpsest appears as one of its distinguishing features. This allows us to analyze the hypotext in the novel, which is the main objective of this research, with particular attention given to the folkloric hypotext within the novel.

Keywords: postmodernism; palimpsest; hypotext; folklore; King Marko.

ГОД. 11
БР. 21

ПАЛИМПЕСТ

PALIMPSEST

VOL. XI
NO 21